

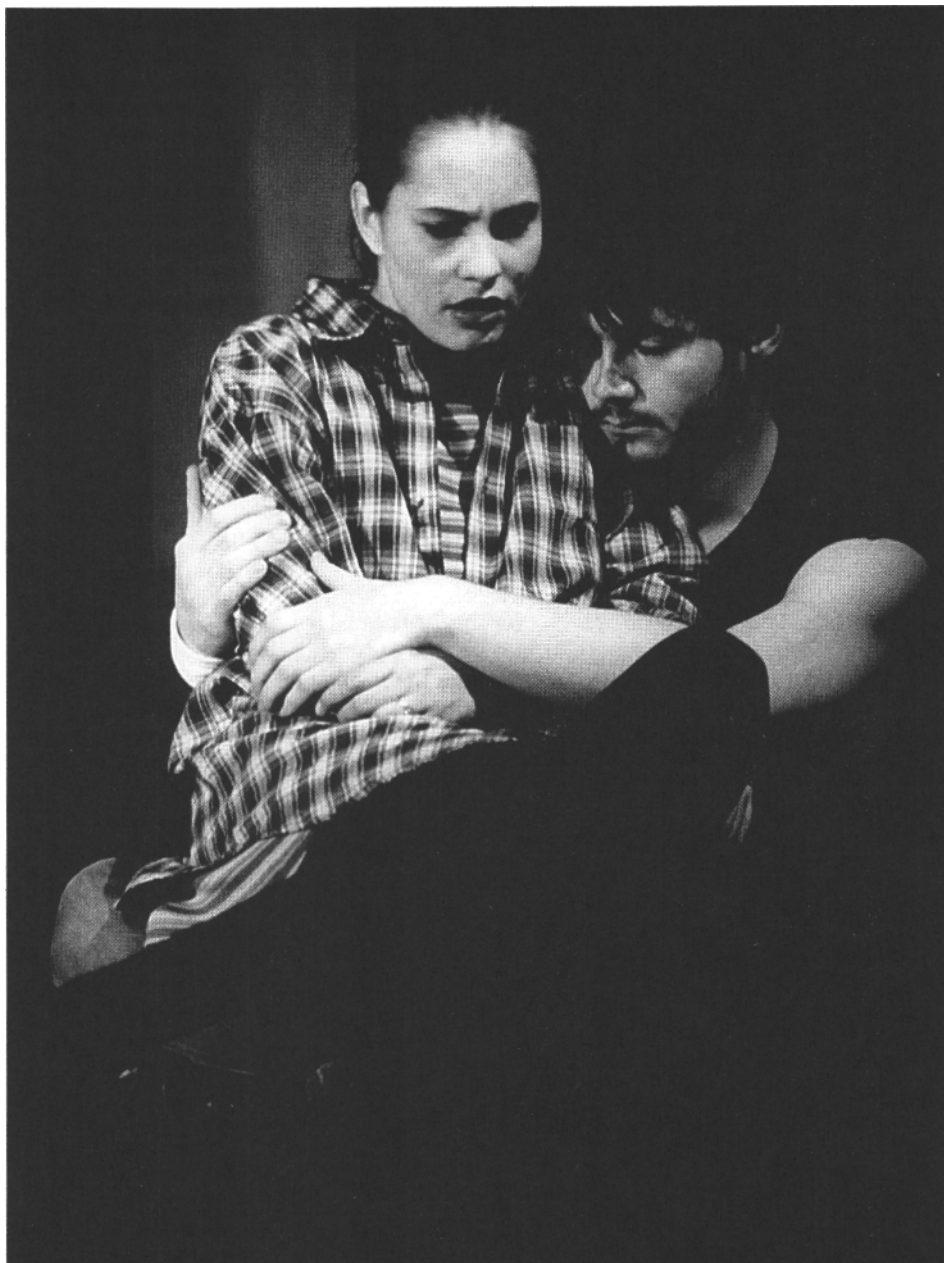
NÉMETH ÁKOS: MÜLLER TÁNCOSAI

ÚJ NEMZEDÉK

Amikor a *Müller táncosait* a Kamra ősbemutatóként műsorára tűzte, sokan úgy véltük, hogy az előadás korszakhatárt jelent(het) a Katona József Színház életében. Egy új, igen tehetségesnek tűnő fiatal színész-nemzedék jelentkezett (a még pályakezdőnek számító Stohl András, Söptei Andrea, Bertalan Agnes mellett a főiskolás Rajkai Zoltán, Vasvári Emese, Takátsy Péter, Csapó Virág játszotta a főszerepeket), amely az egyébként remekműnek aligha mondható drámán keresztül roppant hitelesnek tűnően tudott egy generációs életérzést megfogalmazni. Hogy ezek a várakozások mennyiben teljesültek, az vita tárgya lehetne; az viszont tény, hogy az akkori főiskolások egy része nem is szerződött a színházhoz, azoknak a pályáján pedig, akik tagok lettek (és maradtak), nem következtek hasonló főszerepek. A színmű pedig azóta sem vált a repertoár állandó (vagy legalábbis gyakran játszott) darabjává.

Ez utóbbi tulajdonképpen furcsa kicsit; ha Németh Ákos drámája esztétikai értékét, mélységét, nyelvi szintjét tekintve nem tartozik is a kortárs magyar dráma élvonalába, kevés olyan színművet ismerek, amely ennyire hatásosan eltalál egy nemzedéki válsághelyzetet, amely ennyire alkalmas fiatal színészek képességeinek megcsillantására, s amely nyitott, csaknem töredékes szerkezete, nyers lekerékítetlensége révén megmozgathatja fiatal rendezők fantáziáját. Ebből a szempontból kifejezetten ideális az a helyzet, amely most a Főiskolán (mint hírlík, váratlanul, a tervezett másik bemutató elmaradása okán) előállt: a végzős színészosztály vizsgálóelőadásaként rendezte meg a darabot az ugyancsak végzős rendezőhallgató. Nem tudom, dicséret-e vagy sem: a kész előadás inkább érződik színészi és rendezői szempontból is színvonalasan megoldott feladatnak, semmint egy nemzedéki életérzés megfogalmazásának.

Valószínűsíthető persze, hogy nem is ez volt a cél: Forgács Péter áttételesebbé, metaforikusabbá, finomabbá tette a nyersen realiztikus darabot. Nem látványos, de nagyon alapos, következetes dramaturgiai munkát végzett. Húzott, átcsoportosított, kiegészített. Az írástechnikájában inkább filmforgatókönyvhöz hasonló (sok jelenetből megkonstruált, az egyes képeket gyakran váratlanul elvágó) darabot igyekezett lekerékíteni. Rendezőként lassította a tempót, a sietősen felrakott szituációkat komplexebbé tette. Pontos megkonstruálta a színpadi mozgásokat. Színészeivel alaposan kidolgoztatta a szívegben éppen csak jelzett egymás közötti viszonyokat. (Különösen emlékezetes Rita és Andi kapcsolatának néma gesztusokból, szemvillanásokból épített alakulása.) Hatásosan teremtett feszültséget: fénnel, hangfektusokkal, színészi segítségével (a gyilkost játszó Turek Miklós hol a nézőtérrel, hol

Pikali Gerda (Rita) és Betz István (Horváth Feri) (*Schiller Kata* felvétel)

az állványról, hol a sötétből ugrik színre nesztelen gyorsasággal), asszociatív játékokkal (Rita és a gyilkos találkozáskor a háttérben a korábban megölt Erika alakja sejlik fel). A realiztikus szituációkat nemegyszer groteszk elemekkel megemelte (a gyilkos kezei a halálos döfés előtt szinte burleszkszerűen megnyúlnak). Ő tervezte a kaotikus, zavaros miliót pontosan megérzékítő, szedett-vedett berendezési tárgyakkól összehordott játékeret, sőt, a karaktereket egy-két elemükkel pontosan jellemző ruhákat is. A szinte minden részletében méltánylandó alkotói munka mégis „csupán” egy szakmailag mindenképp meggyőző, de nem katartikus,

nem revelatív előadást hozott létre. S bármennyire furcsának tűnik is, úgy érzem, ennek épp a műgond, a rendezői intelligencia a fő oka. A *Müller táncosai* ugyanis talán éppen sodrása, ereje, nyers megformálatlansága miatt tudna hatni, s valószínűleg az előadás is sodróbb, szuggesztív, megkapóbb volna, ha létrehozói hagynák érvényesülni a szituációk nyersségét, az indulatok nemegyszer durva agresszivitását. A többnyire kissé „földhözragadt” szöveg ellenáll a metaforikus megközelítésnek, a reálszituációk megemelését célzó ötleteket csak a maguk ötlet voltában hagyja érvényesülni, összekapcsolásu-

hetővé. A most létrejött előadás minden ere nye ellenére „jól fésültebb”, gördülékenyebb, egyúttal szenvedélytelenebb a kelletténél (s paradox módon nyilvánvalóbbá is teszi a szöveg eredendő gyengéjét, mint egy vele stilárisan adekvátabb bemutató tenné).

Igaz ez az amúgy feltűnően egységes, érett színészi teljesítményekre is. Kidolgozottak, egyénítettek az egyes alakok, kapcsolatszerűk szépen kirajzolódik, ám azok a figurák, melyeknek lényegéhez tartozik a belső izzás, a céltalanul sistersgő indulat, némi hiányérzetet váltanak ki. Betz István jól érzékelteti Horváth Feri kétségbeesett vergődését, hihetővé teszi a figura formátumát (noha a rendező - talán a szereplők adottságait felmérve, talán megfelelő koreográfus hiányában - nemigen iktat táncos betéteket az előadásba), de túlságosan megszelídíti a darab „sötét angyalának” önpusztító, társai életét is pokollá tévő szenvedélyt, indulatait. Hasonlóképp „szelídül” kicsit Andi alakja is: Melkvi Beáta nagyon meggyőzően építi a szerepívet a csábítás különböző trükkjeitől a látszólagos győzelem röpke elégedettségén át az alávettség, a vereség megalázó állapotáig, ám a lány ijesztő amoralitását, reflektálatlan egoizmusát jelentősen tompítja. Azt viszont érzékletesen rajzolja ki, ahogy Andi-nak - a valóban szerelmes Ritával szemben - a Horváthtal való kapcsolat a kitörés utolsó(nak vélt)

tömbből faragott Bárója alighanem a legerősebb, legszuggesztívőbb figura a színen: céltalan indulatai, megkeseredett gyűlölete valóban sistersg. (Más kérdés, hogy az erőteljes alanyi színésznek érződő Nagynak még gazdagítania kell színészi eszköztárát ahhoz, hogy szerepei ne váljanak túllontúl egyformává, következésképp túl hamar kiismerhetővé.)

Talán valamivel egyszerűbb a dolguk azok-nak, akik a pragmatikusabb felfogású, életre-valóbb figurákat játsszák; a maradéktalanul sikerültnek érzett alakítások legalábbis ezek-ben a szerepekben születnek. Szabó Zoltán nagyon pontosan, határozottan építi fel a kölyökkutya-mosolyú, látszólag könnyen befolyásolható, ám mind magabiztosabbá, józanabbá váló, a művészetet a biztos egzisztenciáért feladó, a felhők közül a realitások világába átlépő Nyúl alakját. Pikali Gerda színesen, érzékletesen hozza a kedves, szelíd, eleve áldozatszerepre predesztinált, de önmagát mártírnak nem tartó, a realitásokba bele-nyugvó, céljait, ha súlyos kompromisszumok árán is, de mégiscsak elérő Rita figuráját. Pálfi Katalin pedig igen szuggesztíven és a lehetőségekhez képest sok színnel játssza a túlzottan pragmatikusnak látszó, ám saját döntésével belülről megbékélni képtelen, megkeseredő, kiürülő, törvénytörő a gyilkos törbe futó Erikát.

A többiek doleát a szerentől való alkati el-

Széles Zita Jutkaként, az azért nemigen hihető róla, hogy valamennyiük közül ő a legfiatalabb, legtapasztalatlanabb, legártatlanabb. Ruttkay Laura Kass Editje „alternatív” lézengő, intellektuális szerencsétlen, de aligha az a gazdag csábító, akit pénzéért lehetne megölni. Miként Pavletits Béla Menedzsere is piperkőc lelki nyomoronc inkább, mint hatalmával visszaélő manipulátor. Mindez azonban nem színészi vagy rendezői hiba, sőt, inkább az alkotók intelligenciáját dicséri; sokkal kisebb baj, ha néhány szituáció kevésbé hiteles, mint ha fiatal színészek alkatuk ellenére, természetellenesen kénytelenek játszani.

Az előadás a dráma (primer esztétikai szempontokon túli) érvényességét, aktualitását nem igazolja ugyan, s egy újabb nemzedéki áttörés erejét sem sejteti, ám szakmailag - mind a végzős rendező, mind a pályájuk elején álló színészek munkáját tekintve - biztató produktum.

URBÁN BALÁZS

Németh Ákos: Müller táncosai (Színház- és Filmművészeti Főiskola - Odry Színpad)

Rendezés-díszlet-jelmez: Forgács Péter.

Szereplők: Betz István, Nagy Zsolt, Szabó Zoltán, Pálfi Katalin, Pikali Gerda, Széles Zita, Melkvi Beáta, Pavletits Béla, Ruttkay Laura, Turek Miklós

ÖRKÉNY ISTVÁN: PISTI A VÉRZIVATARBAN

ISTEN LÁBA ÉS ÖZV. VARSÁNYINÉ

Az Újvidéki Színház Örkény István-egypercesekből szőtt groteszk színpadi játékot játsszik László Sándor rendezésében. Az előadásban két olyan szereplővel találkozunk, akiket hiába keresnénk az eredeti mű szereplőlistáján. Az egyik A Valaki, a másik pedig özvegy Varsányiné, akiről Örkénynél csak beszélnek: ő az, aki a háború - mindegyik, bármelyik háború - után elsőnek ad magáról életjelt: „Hozott szalonnával egérintést vállal doktor Varsányiné” - így szól a hirdetés, s nevét mint a túlélés jelképét imába foglalva ismétlik a szereplők a darab zárómondatában: „Varsányiné... Varsányiné... Varsányiné!”

Az újvidéki Pistiben Varsányiné megjelenik: miközben a közönség elfoglalja a helyét a nézőtéren, a többi szereplővel együtt ő is ott van (a szerepet Faragó Edit játssza). Igaz, ekkor még nem tudjuk, hogy ki az az erősen kifestett nőszemély, aki a színpadon magasba emelkedő, csigalépcsőszerű torony (az előadás egyetlen díszlete) tővében gubbaszt, a földön, előtte cigaretta, olaj, mosópor, WC-papír, összecukható esernyő - minden, ami egy piaci árus kelléke lehet. Özvegy Varsányiné ugyanis viszonteladásból él, s ahogy elnézem, nem rosszul.

Varsányinéval ellentétben a színlapon Valakiként feltüntetett szereplőt csak közvetlenül a tapsrend előtt látjuk. Ekkor jön le az előadás Pistije közé és közénk, az élet Pistije közé. Addig csak a meztelen lába lóg bele a színpadképbe, nem kevés bizonytalanságot keltve, ki is légyen a gazdája. Megjelenése egyértelművé teszi: a láb Krisztusé. Hiszen aki megjelenik, az felismerhetően a keresztfáról levett, meztelenségét lepellel takaró Krisztus. Az ő lábát láttuk, azt a lábat, amelyet megérinteni minden halandó vágya. Csakhogy tudjuk, ez szinte sohasem sikerül, kivált nem a Pisti-szerű kisembereknek; ők boldogságukat legfeljebb akkor remélhetik, ha a találékony viszonteladónak a túlélés érdekében kialakított életfilozófiáját vallják. Ahogy manapság - jószerivel immár tíz éve - teszi errefelé számtalan magyar, szerb, horvát, montenegrói, albán, roma öslakos vagy menekült Pisti, akiknek egyedül ez az életmód maradt.

Örkény István létgroteszkje (Balassa Péter kifejezése) így kap hiteles helyi élettartalmat annak a városnak a színpadán, amelynek régi és új lakosai naponta kényszerülnek kipróbálni özvegy Varsányiné túlélési életreceptjét, s amelyre változtatás nélkül érvénye

sek Örkény Pistijének szavai: „A város a Dunára két partján terül el. [...] Szíveskedjenek megkapaszkodni. Ez az ingás onnan származik, hogy éppen a Dunán kelünk át, egy pontonokból vert, úgynevezett [...] szükséghidon. Ez persze nem ideális megoldás, de megszoktuk, mert a stabil hidak időnként felvannak robbantva.”

Keresve sem lehetett volna Újvidékre s általában az itteni viszonyokra jobban vonatkozó színpadi művet találni a Pistinél, ugyanakkor a rendező érdeme, hogy a darab újvidéki előadása nem akar sem tenyérbe-mászóan időszerű, sem pusztán helyi vonatkozású lenni. Az előadás végi, várost bemutató Pisti-monológból kihagytak minden Pestre vonatkozó konkrétumot, de ezeket jó érzékkel nem helyettesítették újvidéki utalásokkal, mégis szüntelen magunkra és korunkra kell gondolnunk.

László Sándor rendezésének mai, közvetlen élettapasztalaton alapuló, a lenni vagy nem lenni között feszülő gondolati íve van, amelyet célszerűen kialakított színpadi nyelven, jól kiválasztott színpadi eszközökkel és csapatjátékot vállaló, fegyelmezett színészekkel ad elő.